

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT n°2019-1-LT01-KA201-060726

Citizen in 31 hours

Pilsonis 31 stundā

MEDIJI UN PROPAGANDA

Mācību resursi

Izdevums *Pilsonis 31 stundā* ir metodisks līdzeklis ekonomikas, pilsoniskās izglītības un ētikas mācību satura apguvei starpdisciplinārā pieejā, kas izstrādāti Erasmus+ KA2 projekta *Citizen in 31 hours* ietvaros. Projekta materiāli sastāv no 10 tematiem: nevienlīdzība, nabadzība, migrācija, piesārņojums, patērētājsabiedrība, sociālie tīkli, mākslīgais intelekts, viltus ziņas, darbs, veselība. Katrā tematā ir trīs nodarbības. Katrā nodarbībā tiek aplūkota konkrēta apakštēma, kas atspoguļo personīgo vai kopienas, vai globālo perspektīvu. Katra no šīm perspektīvām ietver ekonomiskos, pilsoniskos un ētiskos aspektus.

1. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai es dzīvoju informācijas burbulī?

EKONOMIKA: konkurence

ĒTIKA: mūsdienu informācijas sabiedrība

PILSONĪBA: plašsaziņas līdzekļu ietekme uz cilvēku

2. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai mūsu valstī ir vārda brīvība?

EKONOMIKA: vara un sabiedrība

ĒTIKA: patiesība un viedoklis

PILSONĪBA: preses / vārda brīvības būtība

3. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Kā atpazīt propagandu?

EKONOMIKA: starptautiskā konkurence

ĒTIKA: attieksme pret populāro kultūru

PILSONĪBA: neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu loma, nacionālā drošība, pilsoniskā pretestība

Redaktors: Ineta Helmane, Ilze Šūmane

© Latvijas Universitāte Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte, 2020

1. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai es dzīvoju informācijas burbulī?

EKONOMIKA: konkurence

ĒTIKA: mūsdienu informācijas sabiedrība

PILSONĪBA: plašsaziņas līdzekļu ietekme uz cilvēku

Pamatprincipi un to definīcijas

Informācijas sabiedrība. Situācija, kad zināšanas un dati ir viegli pieejami ikvienam pilsonim. Informācijas radīšana, izplatīšana un interpretēšana ir svarīga ekonomiskās, sociālās un politiskās dzīves sastāvdaļa.

Masu mediji. Līdzekļi, ko izmanto, lai informāciju padarītu pieejamu sabiedrībai, piemēram, internets, televīzija, radio, prese.

Informācijas burbulis. Zināšanu plūsma, kas tiek sniegta, ir filtrēta, slēgta un bieži vien labvēlīga tās saņēmējam.

Filtra burbulis. Interneta programma, kas nepārtraukti filtrē lietotāja izmantoto saturu – aplūko lietas, kuras lietotājam šķietami patīk vai izmanto visvairāk - filtrs mēģina to uztvert un apstrādāt. Kopā šīs darbības, kuras veido algoritmi, rada unikālu informācijas krājumu par katru no lietotājiem un būtiski maina veidu, kā lietotāji sastopas ar idejām un informāciju.

Nepatiesas ziņas. Nepatiesa ziņa, kas tiek pasniegta kā īsta ziņa, bieži tiek radīta, lai maldinātu.

Ievads.

Uzdevumi

1

Kādas ziņas tevi sasniedz?

- Noteikt, kas veido katra personīgo informācijas plūsmu
- Novērtēt savas informācijas plūsmas ticamību
- Pārbaudīt, kā plašsaziņas līdzekļos darbojas piedāvājuma un pieprasījuma likums

Noskatieties video un atbildiet uz jautājumiem!

Padoms: skolēni uzmanīgāk skatīties videoklipu, ja pirms tā uzdosit dažus jautājumus.

<https://www.youtube.com/watch?v=IzgFtD5UQvw&list=PLOFr9uvnm5MlcKNGJyAVqWKx9RjEquThk&index=18>

(animācijas filma angļu valodā, iespējami automātiski subtitri latviešu valodā)

Šo uzdevumu var veikt individuāli vai grupā.

Jautājumi pēc video noskatīšanās:

1. Kur jūs parasti atrodat ziņas? Vai jūs uzticiaties šiem informācijas avotiem?
2. Cik dažādus informācijas avotus jūs izmantojat, lai sekotu Latvijas un pasaules aktualitātēm?
3. Kāpēc vienas un tās pašas ziņas dažādos avotos var pasniegt pretrunīgi? Kā video piemērā – “Ērgļi” stāda kokus, vai “Ērgļi” nozog lāpstu.
4. Kurš izlemj, kura ziņa ir sabiedrības uzmanības vērtā un kura ne?
5. Vai jums vajadzētu interesēties par ziņām, kurām nepiekrītat? Piemēram, liberāli domājošs cilvēks, lai sekotu līdzī tam, kas notiek sociāldemokrātiskajā vidē, vai klasiskās mūzikas cienītājs, kuru interesē repa aina? Kāpēc?

Kurš pūš informācijas burbuļus?

- *Paskaidrojiet, kā rodas informācijas burbuļi*
- *Novērtējiet meklēšanas filtru pozitīvo un negatīvo ietekmi*
- *Analizējiet, kāpēc vienas un tās pašas ziņas dažādos avotos var pasniegt dažādi*
- *Uzziniet, kas nosaka avota ticamību*

Pārtraukumā

Janas un Mika saruna

- Ak nē! Dators ir salūzis. Varbūt jūs varat aizdot savu? Man vēl ir 7 minūtes laika, lai sagatavotos prezentācijai par koronavīrusu klasē.

-Interesanta tēma, mani ļoti tā interesē, es tev visu varu pateikt.

-Nē, Jana, man nepieciešama tikai ticama un zinātniska informācija!

-Tieši to es saku. Nu, ņem to datoru, ja vēlaties!

-Tā, meklēsim - "kurā Ķīnas pilsētā radās koronavīruss?" ... Ak, kas te par pārlūku, es te neko nesaprotu. Vai vari man ieslēgt parasto meklētājprogrammu?

-Kāpēc Google? Kas šeit tev nepatīk?

-Neko nesaprotu, pirmo reizi redzu šādus rakstus: "plānotais 5G genocīds", "no vīrusa tiešām neviens nav nomiris", "Bila Geita plāns - vakcīnas samazinās iedzīvotāju skaitu". Šausmas! Šeit ir dažādas sazvērestības teorijas!

-Kāda vēl sazvērestība? Tu beidzot redzēji patiesību. Vai tu esi izsalcis?

-Nē, ņem, paldies un vakcinējies pret sazvērestības teorijām!

-Pierakstieties - divas vakcīnas par vienas cenu!

Jautājums: kāpēc, jūsuprāt, Janai un Mikam pieejamā informācija ir tik atšķirīga?

Vai esat kādreiz domājuši, kāpēc atšķirīga informācija mūs sasniedz un kā veidojas informācijas burbuļi?

Tas ir saistīts ar mūsu iepriekšējām izvēlēm, kuras izseko meklētājprogrammas filtri. Tie izsaka vistuvākos ieteikumus, pamatojoties uz mūsu iepriekš pārlūkotajiem plašsaziņas līdzekļu avotiem, portāliem, lasītajiem rakstiem, klausīto mūziku, skatītajām tīmekļa

pārraidēm un iegādātajām precēm. Piemēram, Bejonsē fanam piedāvā klausīties Riannu, nevis filozofu diskusijas.

Informācija, ko redzat savos sociālajos tīklos un meklētājprogrammās, ir atkarīga no tā, kas jūs esat un ko darāt, taču jūs pats nevarat izlemēt, kas nonāk jūsu informācijas plūsmā un kas no tā izkrīt. Tas nenozīmē, ka informācija, kas neatbilst jūsu pārlūkošanas vēsturei, kļūst nepieejama, tā vienkārši netiek jūsu datoram piedāvāta.

Daži saka, ka šādā veidā mēs esam pasargāti no mums neatbilstoša satura, mēs pavadām mazāk laika meklēšanai. Citi kritizē faktu, ka šādā veidā cilvēki iemieg, atsvešinās un ir vieglāk manipulējami. Tās ir informācijas sabiedrības problēmas.

1. Aiciniet skolēnus atbildēt uz jautājumu:

Kas ir galvenais informācijas burbuļa avots?

- a) Uzņēmumi, kas pasūta reklāmu
- b) Cilvēku intereses un vaļasprieki
- c) Meklētājprogrammas (piem., Google) filtri
- d) Visi minētie varianti

(Pareizā atbilde – b)

Kurš avots ir ticamāks? Kas nosaka avota ticamību?

2. Izvēlieties 5, jūsu prāt, vissvarīgākās ziņas (kas saistītas ar jūsu interesēm) un aizpildiet tabulu.

Ziņas virsraksts	Vēstījums	Kur atradi ziņu?	Kas ir kopīgs avotam un Tev?	Pretēja ziņa kādā citā avotā
1. Jauns protestu vilnis Baltkrievijā	Desmitiem tūkstošu baltkrievu protestē pret krāpnieciskām prezidenta vēlēšanām	No politologa Mažvida Jastramska facebook	Tas ir politikas analītiķis, kuram es vienmēr ticu	katastrofas nav. Pret Baltkrieviju sākās agresija. Protesti organizēti no ārzemēm, tajās piedaloties bijušie noziedznieki // Baltkrievijas ziņas aģentūra BelTA
2.				
3.				

4.				
5.				

Rosiniet skolēnus domāt par to, kāpēc viņi izvēlējās šos jautājumus, ko tas pasaka par viņiem, viņu vaļaspriekiem, interešu jomu. Jaunumiem nav jābūt politiskiem, tiem jābūt par skolēnu patiesajām interesēm. Tie var būt jaunumi par datorspēlēm, sportu, mūziku, slavenību dzīvi un daudz ko citu.

Rosiniet kritiski novērtēt studentu izmantotos resursus. Pārbaudiet informāciju vairākos avotos.

3. Atbildiet uz jautājumiem:

1. Kāpēc dažādi avoti vienu un to pašu informāciju sniedz atšķirīgi?
2. Kurš avots ir ticamāks? Kas nosaka avota ticamību?
3. Vai klasē ir skolēni, kuri par galveno ir norādījuši pretējos vēstījumus? Vai var teikt, ka šie cilvēki dzīvo dažādās pasaulēs?
4. Salīdziniet sava un sava sola drauga šodienas *Facebook*, *Instagram* vai *TikTok* kontos redzamos ierakstus, *Youtube* videoklipus. Ko jūs redzat - vairāk līdzību vai atšķirību? Ko tas saka par jums?

Palīdzība:

1. Pārbaudiet, kas slēpjas faktā, ka vairākos avotos viena un tā pati informācija tiek interpretēta atšķirīgi. Varbūt runa ir par kāda interesēm, varbūt informācijas avots ir tendenciozs utt.

2. Avots ir uzticams, ja:

- Informācija tiek publicēta zinātniskos žurnālos, universitātēs vai citās akadēmiskās lappusēs vai balstīta uz atzītu pētnieku atziņām;
- informāciju publicē labi pazīstami, publiski atzīti portāli;
- lasiet ne tikai virsrakstu, tas var būt skandalozs, lai piesaistītu uzmanību;
- noskaidrot, vai citi avoti to publicē;
- informāciju meklējiet citās valodās;
- raksts ar autorību ir ticamāks nekā bez paraksta
- raksta autora personība - vai tas nav noprograms, kādas intereses pārstāv autors, vai ir jomas, par ko viņš runā, eksperts par to;
- Piezīmes par atsaucēm uz pētījumiem un citiem faktiem, uz kuriem atsaucas.

3. Uzmanīgi lūdziet un mudiniet skolēnus, kuriem ir atšķirīgs viedoklis, apspriest, kura informācija, no kuras avoti šķiet ticamāka, Paskaidrojiet, cik svarīgi ir nevis stāties pretī, bet gan apspriest un meklēt vienprātību.

4. Sociālais tīkls filtrē informāciju, pamatojoties uz cilvēku pārlūkošanas vēsturi. Tas parāda jūsu prioritātes, hobijus, intereses, uzskatus un tā tālāk. Piemēram, dažiem *Youtube* piedāvā noskatīties vēl vienu datorspēles prezentāciju, citiem grima nodarbību.

Informācijas burbuli: mīti un patiesība

*Pārzināt rīkus, kas palīdz jums palikt informācijas burbulī
Paskaidrot, kā sabiedrības attieksme ir saistīta ar mediju saturu
Pamatot, kāpēc nav iespējams pilnībā novērst informācijas burbuli*

Kā izvairīties no informācijas burbuliem?

Marijus Žieds, filozofs, raidījumu vadītājs, (Marijus Žiedas): tagad sociālo mediju pasaulē ir ļoti viegli iekļūt burbulī.

Ko sabiedrībai nozīmē brīvība? “Mana brīvība ir līdz tavam degunam. Man nav absolūtas brīvības. Absolūta brīvība nemaz nevar pastāvēt, jo brīvība nāk no kaut kā. Ja nav robežu, tad nav arī brīvības, jo tad vienkārši šeit ir kaut kas cits. Es domāju, ka atbildība šajā ziņā ir patiešām svarīga. Es domāju, ka tas ir svarīgāk par brīvību”

Marijus iedziļinās aktuālajos jautājumos. “Es tiešām varu upurēt dažas lietas. Es varu valkāt masku, ja to prasa manu tuvinieku veselība un labsajūta, un neizlikties, ka tā pārkāpj manas tiesības vai brīvības. Es tikai saprotu, ka mana uzvedība var ietekmēt daudzus cilvēkus, tāpēc es pieņemu lēmumu ierobežot savu neierobežoto vēlmi elpot ar atvērtu krūtīm.

Sabiedrība ir sašķelta, vairs nespēj atrast kopīgu valodu, jo cilvēki jau ir aizmirsuši, kā uzturēt skaistu, pareizu, pieklājīgu, kulturālu diskusiju. Ka ir jāciena sarunu biedrs, pat ja jums nepatīk viņa viedoklis, vai jūs tam nepiekrītat”, saka Marijus Žieds, lietuviešu filozofs, raidījumu vadītājs, filmu direktors.

Viņš raksturo sabiedrības modeli: “Man tiešām ir skumji, ka daudzi cilvēki piekrīt sazvērestības teorijām. Piesaista dažas dīvainas idejas. Kur viņi tās ņem - es nesaprotu. Es domāju, ka tās ir tikai cilvēku bailes, trauksmes izpausme. Viņi, protams, meklē vienkāršas atbildes, jo cilvēki ir ļoti slinki, lai iedziļinātos. Un, meklējot vienkāršas atbildes, viņi tās atrod un domā, ka tā patiešām ir.”

Protams, nav izejas, saka Mariuss: “Es vienmēr saku - lasiet grāmatas! Jo tagad, sociālo mediju pasaulē, ir ļoti viegli iekļūt tajā pašā burbulī, kad apkārt ir tikai atbalstītāji. Visā cilvēces vēsturē cilvēkam ar savu ideju nācās iziet milzīgam filtram. Viņam bija jāapspriežas ar apkārtējiem, viņam bija jāmeklē argumenti, lai pamatotu savu ideju, viņam bija jāuzklausā citu argumenti, viņam varbūt pat vajadzēja mainīt domāšanu. Tas bija process, un tad piedzima patiesība. Tagad jums tas nav vajadzīgs. Jūs varat izdomāt, ko vēlaties, un vienmēr būs tūkstošiem cilvēku, kas tam piekritīs. Un tāpēc mēs vairs nezinām, kā debatēt.

Sabiedrība ir sašķelta, vairs nemākot atrast kopīgu valodu, jo cilvēki jau ir aizmirsuši, kā uzturēt jauku, pareizu, pieklājīgu, kulturālu diskusiju: ka jums ir jāciena sarunu biedrs, pat ja jums nepatīk viņa vai viņas viedoklis, vai tu tam nepiekrīti. Tas viss pazūd, un tas ir ļoti skumji. Var klausīties un pēc tam atrast patiesību. Un, kad mēs atstājam savējo savā iztēlē un stereotipos, tad tas sabrūk.

Raksta autors: Žmonės.lt Publicēts: 2020-12-02 10:04

https://www.zmones.lt/naujiena/marijus-ziedas-mano-laisve-baigesi-ties-tavo-nosimi.b3897fb9-3473-11eb-b54d-aa00003c90d0?fbclid=IwAR1o3-DAI-e49oZGIkU7PK3foupXe9_Re13skKxI3DtiHSj-Gxz7Qh4cfMk

Jautājums: Kāpēc, jūsprāt, autors iesaka šādu metodi (grāmatu lasīšana)? Vai jūs viņam piekrītat?

Diskusijai, kopīgas patiesības meklēšanai un nepalikšanai informācijas burbulī var palīdzēt:

1. Atklāta attieksme, cenšanās atklāt patiesību
2. Iepriekš pieņemtu priekšstatu neievērošana
3. Iziešana ārpus savas komforta zonas - dzirdot pretējus argumentus
4. Dažādu informācijas avotu izsekošana

1. Aiciniet skolēnus atbildiet uz jautājumu:

Kas palīdz paplašināt informācijas burbuli?

- a) Ir pēc iespējas vairāk dažādu informācijas avotu
- b) Meklējiet pretējus argumentus
- c) Pārrunājiet ar tiem, kas domā citādi
- d) visas atbildes ir pareizas

(pareizā atbilde- d)

2. Atzīmējiet pareizo atbildi!

Plašsaziņas līdzekļi atspoguļo sabiedrību

- a) Mīts
- b) Patiesība
- c) Var būt gan mīts, gan patiesība

Patiesība. Mēs dzīvojam valstī, kur pastāv vārda brīvība un ir daudz informācijas kanālu, kas savā starpā konkurē par mūsu uzmanību. Lasītāja piesaiste ir portāla mērķis, tāpēc tam jāatbild uz lasītāja vajadzībām. Ja cilvēkus interesē slavenību dzīve - būs portāli, kas par to raksta. Ja cilvēki noklikšķina uz skandaloza virsraksta - portāli izveidos šādus virsrakstus. Mūsu uzmanības centrā ir valūta, tāpēc portāli ir ieinteresēti rakstīt to, ko cilvēki lasa.

3. Atzīmējiet pareizo atbildi!

Informācijas burbulim pārsprāgt nav iespējams

- a) Mīts
- b) Patiesība
- c) Var būt gan mīts, gan patiesība

Patiesība. Informācijas ir daudz, un cilvēkam nav iespējams visu zināt. Izlasītie ziņu portāli un sekojamie profili sociālajos tīklos atlasa mums visinteresantāko informāciju, bet tajā pašā laikā tas aizver mūsu informācijas burbuli. Ir iespējams paplašināt burbuli, interesēties par pretējiem uzskatiem, bet pilnībā to novērst nav iespējams.

4. Atzīmējiet pareizo atbildi!

Informācijas burbulim var pretoties

- a) Mīts
- b) Patiesība
- c) Var būt gan mīts, gan patiesība

Var būt gan mīts, gan patiesība. Cilvēki parasti pretojas dažādiem aizspriedumiem, vēlmei pierādīt savu patiesību un nespēj apspriesties, sadzirdēt otru. Informācijas plūsma, kas mūs sasniedz - izmantojot plašsaziņas līdzekļus, sociālos tīklus, draugus, vidi - var tikai nostiprināt mūsu pārliecību un kompromitēt pretējo. Pētījumi rāda, ka pat tad, ja tiek ievēroti pretēji

viedokļi, iepriekš pieņemti priekšstati var tikai pastiprināties. To skaidro psihologi - mums ir sava identitāte, un mēs to aizsargājam, tāpēc cenšamies noliegt sev nepiemērotas zināšanas. Tāpēc mēs pretojamies nevis informācijas burbuļiem, bet gan pārliecībai.

3

Vai jūs atšķirsiet viltus ziņas?

Zināt nepatiesu ziņu pazīmes

Atšķirt reālu vēstījumu no meliem

Kritiski novērtēt jaunumus, ar ko sastopaties jūsu ikdienas rutīnā

Toms Facebook

Toms lasa ziņas *Facebook* un ierauga, ka Miks dalījies ar rakstu "Globālā sasilšana: Daugavā ir pamanīti delfīni"

Sarakste pēc ieraksta:

-Mik, vai kāds ir nolauņis tavu Facebook kontu?

-Kāpēc tu tā domā? Nē!

-Vai tu tiešām domā, ka delfīni ieradušies Latvijā ?? Upē?

-Pierādi, ka tā nav taisnība. Tur pat video ir pievienots.

-Mik, tu izplati melus, maldini cilvēkus. Visi jau dalās! @Ieva tā ir neļēdzību, @Jana nedalies, tas ir neeksistējošs portāls.

-@Sandra, @Just, @Dominik, @Roli, @Sanita – jūs esat redzējuši? Skandāls!

Jautājums: Kā jūs domājat, kā mēs varam atšķirt melus no patiesības?

Dažas nepatiesas ziņas (meli) var tevi vienkārši apmānīt - kad aci piesaista sensacionāls, emocionāls, realitātei neatbilstošs vēstījums. Piemēram, "Daugavā pamanīti delfīni".

Citus melus var izveidot speciāli, lai nodarītu pāri sabiedrībai. Piemēram, lai uzvarētu vēlēšanās un izplatītu nepatiesu informāciju par pretinieku.

Viltus ziņas raksturo:

1. Sensacionāls virsraksts
2. Atbilde uz sabiedrībā svarīgākajām tēmām
3. Vēlme raisīt emocijas
4. Slavenu cilvēku izmantošana
5. Brīnumaini ieteikumi - viena recepte visam
6. Kritika par noteiktu grupu, organizāciju vai indivīdu sabiedrībā

Viltus ziņas palīdzēs noteikt:

1. Informācijas avota pārbaude
2. Ziņojuma autoru ticamības novērtējums
3. Paziņojuma publicēšanas datuma pārbaude
4. Pārbaudot, vai ziņa ievietota citos avotos
5. Lasot pilnu rakstu, ne tikai virsrakstu

1. Atbildiet uz jautājumu:

Kas nav raksturīgs viltus ziņām?

- a) Sensacionāls vēstījums
- b) Emocionalitāte
- c) Objektivitāte
- d) Vēlme dalīties ar ziņu (Pareizā atbilde- c)

2. Atzīmējiet, kuri no šiem virsrakstiem ir meli, pasvītrojiet vietas, kas rada aizdomas, uzrakstiet, kādas ir melu pazīmes, kas raksturīgas šim virsrakstam!

- Sportists, kurš ir izārstēts no koronavīrusa, dod padomus
Melu pazīmes:
- Koronavīruss: vakcīnas būs jāgaida vairākus gadus
Melu pazīmes:
- Nepalaidiet garām iespēju - ikviens var iegūt šo labumu
Melu pazīmes:
- Augstāks PVN gaļai no oktobra
Melu pazīmes:
- Naftas fondi: vai ir vērts ieguldīt?
Melu pazīmes:
- Porziņģa jaunākās investīcijas pārsteidz ekspertus
Melu pazīmes:
- Britu zinātnieki ir atklājuši zāles pret vēzi - tos atradīs katrā virtuvē
Melu pazīmes:
- 3 baņķieri krāpj aizņēmējus
Melu pazīmes:
- Izglītības ministrija paziņo, ka nebūs jākārto nobeiguma eksāmeni, pietiks ...
Melu pazīmes:
- Mamma: Es nekad neaizmirsīšu pēdējos meitas vārdus
Melu pazīmes:
- Melnādainie uzbruka dziesmu svētku dalībniekiem
Melu pazīmes:
- Ilgtspējīga mode: kā iemācīties mazāk vēlēties un mīlēt to, kas atrodas skapī
Melu pazīmes:
- ..... (izveidot nepatiesu virsrakstu)
Melu pazīmes:

Pareizās atbildes:

- Sportists, kurš ir izārstēts no koronavīrusa, dod padomus
Melu pazīmes: tiek izmantoti slaveni cilvēki, tiek piedāvāta viena universāla recepte, tiek atbildēts uz svarīgu sabiedrības problēmu.
- Koronavīrus: vakcīnas būs jāgaida vairākus gadus
Melu pazīmes: No nosaukuma var secināt, ka raksts atbilst realitātei.
- Nepalaidiet garām iespēju - ikviens var iegūt šo labumu
Melu pazīmes: sensacionāls virsraksts, sensitīva tēma, viens risinājums visiem.
- Augstāks PVN gaļai no oktobra
Melu pazīmes: virsraksts liek domāt, ka raksts ir patiess.
- Naftas fondi: vai ir vērts ieguldīt?
Melu pazīmes: No nosaukuma var secināt, ka raksts atbilst realitātei.
- Porziņa jaunākās investīcijas pārsteidz ekspertus
Melu pazīmes: tiek izmantota slavena persona, sensacionāls vēstījums.
- Britu zinātnieki ir atklājuši zāles pret vēzi - tos atradīs katrā virtuvē
Melu pazīmes: brīnumaini ieteikumi - viena recepte visam.
- 3 baņķieri krāpj aizņēmējus
Melu pazīmes: kritika noteiktai sabiedrības grupai.
- Izglītības ministrija paziņo, ka nebūs jākārtos nobeiguma eksāmeni, pietiks ...
Melu pazīmes: sensacionāls virsraksts bez atbildes,
- Mamma: Es nekad neaizmirsīšu pēdējos meitas vārdus
Melu pazīmes: vēlme raisīt emocijas.
- Melnādainie uzbruka dziesmu svētku dalībniekiem
Melu pazīmes: kritika noteiktai sabiedrības grupai.
- Ilgtspējīga mode: kā iemācīties mazāk vēlēties un mīlēt to, kas atrodas skapī
Melu pazīmes: virsraksts liek domāt, ka raksts ir patiess.

4

Kādas ir informācijas burbuļu sekas?

Izskaidrot informācijas burbuļu sekas ar saviem vārdiem

*Novērot un novērtēt informācijas burbuļu sekas skolēnu vidē
Pamatot iepriekšējo avotu - pārliecību vai pamatojošo informāciju*

Dažādi informācijas burbuļi, atšķirīgi viedokļi?

Mīks ar Jāni sarakstās *Messenger*:

Mīks nosūta Jānim saiti uz rakstu "Spēcīgākais cilvēks pasaulē - vegāns"

Jānis:

-Kāpēc tu man to atkal sūti?

Mīks:

-Vai tu vispār izlasīji? Ja jūs to izlasītu, tu noteikti mainītu savas domas.

Jānis:

-Jā, es veicu eksperimentu. Lasīju to, ko sūtīji jau pirms mēneša.

Mīks:

-Un kā? Ko Tu domā?

Jānis:

-Tikai esmu vairāk pārliecināts, ka vegānisms nav panaceja, lai glābtu pasauli. Varbūt tagad Tu paplašināsi savu redzesloku un izlasīsi visu, ko es Tev sūtu?

Mīks:

-Pamēģināšu! Es garantēju, ka varēšu visu argumentēti noliegt!

Jānis:

-Varbūt tad pat nav tā vērts.

Jautājums: kā jūs domājat, kā atrašanās dažādos informācijas burbuļos maina cilvēku saziņu?

Informācijas burbuļu sekas var būt šādas:

1. Sabiedrības sadrumstalotība - dažādu uzskatu cilvēki konfrontējas, nesazinās, savstarpēji neapspriež un nemeklē vienprātību.
2. Cilvēki kļūst aqli un rada noteiktu informāciju, cita pie viņiem nenonāk. Parasti viņus sasniedz ziņas, kas apstiprina viņu pārliecību, tāpēc viņiem ir vienpusēja, virspusēja pieeja.
3. Ja cilvēki saņem informāciju, kas ir pretrunā ar viņu viedokli, viņi mēdz to pieņemt kā nepatiesu.
4. Kļūst vieglāk manipulēt ar cilvēkiem - noskaņot viņu viedokli pozitīvā virzienā.

1. Atbildiet uz jautājumu:

Kura situācija var būt informācijas burbuļa sekas?

- a) Protests pret vakcināciju
- b) Viedokļu atšķirība par politiku pie svētku galda
- c) Vēlēšanu rezultāti
- d) Visas atbildes pareizas
(Pareizā atbilde – d)

2. Izsakiet savu nostāju uz šiem jautājumiem un atbildiet uz tālāk sniegtajiem jautājumiem.

Jautājums	Piekrītu	Nepiekrītu	Neitrāli
Obligāts valsts matemātikas eksāmens			
Brīvs gads pēc 12. klases. (angļu val. - Gap year)			
Piedalīšanās vēlēšanās no 16 gadiem			

Vieglu narkotiku legalizācija			
Vispārēja vakcinācija			
Vegānu diēta			
Nāvēssoda legalizēšana Latvijā			
Piesārņojošo automašīnu aizliegums			
Kriminālatbildība par izsmiešanu			
Bargāki sodi par dzīvnieku tiesību pārkāpumiem			
Prasība uzņēmumiem nodarbināt 50% sieviešu			

1. Atrodiet klasesbiedru, ar kuru visvairāk nesakrīt jūsu nostāja kādā konkrētā jautājumā!
2. Izklāstiet savus argumentus un uzklausiet klasesbiedru!
3. Kurš, jūsuprāt, dzīvo lielākajā informācijas burbulī? Kāpēc?
4. Vai vēlaties paplašināt savu redzesloku? Vai jūs vēlētos, lai klasesbiedrs, kurš domā pretēji, pats paplašina savu informācijas lauku? Ar ko sākt?
5. Kas, jūsuprāt, atbilst jūsu situācijai - pārliecība vai pamatojuma informācija?
6. Ar kādām informācijas burbuļu sekām esat saskāries?

Padoms skolotājam:

- Palūdziet studentiem individuāli atzīmēt savu nostāju uz sniegtajiem jautājumiem.
- Lūdziet, lai tie, kuriem ir pretēja nostāja kādā konkrētā jautājumā, Piemēram, ir pret obligātu valsts matemātikas eksāmenu - apsēsties kopā ar kādu, kurš pilnībā atbalsta šādu eksāmenu.
- Mudiniet skolēnus brīvi apspriest, paust savu viedokli, atspoguļot savu pārliecību.
- Mudiniet nebaidīties jautāt skolēnam pašam sev, vai dzīvoju informācijas burbulī? Ko tas parāda. Vai esat dzirdējuši pretējus argumentus? Vai viņi ir spēcīgi un pārliecinoši?
- Dažreiz cilvēks labi zina pretējos argumentus, bet netic tiem un nevēlas mainīt savu nostāju, ir kategorisks un pārliecināts par savu patiesību.
- Dažas teorijas saka, ka mums jau iepriekš ir noteikti uzskati, saskaņā, ar kuriem mēs veidojam savu informācijas plūsmu.
- Saskaņā ar dažādiem informācijas burbuļiem var radīt nesaskaņas ar draugiem un paziņām, kuri atbalsta atšķirīgu viedokli. Atteikšanās no nelabvēlīgas informācijas, noraidot citu viedokli, neiedziļinoties strīdos vai pat neiekļūstot melu vai manipulāciju slazdā, kad pats jūtaties apmānīts savā informācijas burbulī.

Uzsākam projektu: pirmais solis

Atšķirt dabiskos un mākslīgi veidotos informācijas burbuļus

Iemācīties meklēt un atlasīt informāciju

Novērtēt vārda brīvības nozīmi

Pirmais solis: informācijas vākšana

"Skatoties Titāniku, es sapratu, ka manā valstī notiek kaut kas slikts," saka Parka Jonmi (Park Yeon-mi), meitene, kura aizbēga no Ziemeļkorejas.

Vai varat iedomāties valsti, kurā reālu informāciju var uzzināt tikai no slepeni iegūtām USB atmiņām? USB ar bezpilota lidaparātiem nelegāli ievada Ziemeļkorejā. Tajos ir informācija, mūzika un filmas, kas šajā valstī ir aizliegtas. Tas viss, lai cilvēki zinātu, kas notiek pasaulē.

Vai atdalāties no pasaules?

Noskatieties video:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ve5XoXXXmiU>

(animācijas filma angļu valodā, iespējami automātiski subtitri latviešu valodā)

Jautājums pēc video noskatīšanās: Kāpēc, jūsuprāt, Ziemeļkorejas iedzīvotājiem ir svarīgi zināt patieso informāciju?

Pilnīgi izvairīties no informācijas burbuļiem nav iespējams, bet Latvija ir brīva valsts, mēs paši izvēlamies, kādu informāciju un kādos daudzumos patērēt. Šāda vārda brīvība nepastāv visās valstīs. Dažās valstīs, piemēram, Ziemeļkorejā, valdība veido informācijas burbuļus, un tās vadītājam Kimam Čenunam nelabvēlīgās ziņas tiek bloķētas. Cilvēkiem nav neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu avotu, sociālo tīklu, daudzus no viņiem nesasniedz pasaules jaunumi.

3. Izmantojiet internetu, atrodiet trīs valstis, kurās nav vārda brīvības! Īsumā aprakstiet, kāpēc jūsu vienaudžu dzīve šajās valstīs atšķiras no dzīves Latvijā!

- 1.
- 2.
- 3.

Piemēram:

1. Ziemeļkoreja
2. Irāna
3. Baltkrievija

Šo valstu jaunieši nezina reālo situāciju, valsts problēmas. Plašsaziņas līdzekļos viss tiek atspoguļots tikai pozitīvi, lai gan valstī var būt bads, trūkums, slimības, slikta izglītība un veselības aprūpe. Par nelieliem pārkāpumiem var nokļūt cietumā. Dažās valstīs jūs nevarat brīvi iegādāties un klausīties savu iecienīto mūziku, sazināties sociālajos tīklos. Dienesta pakāpes, vērtējums, karjera, alga un dzīves kvalitāte var būt atkarīga nevis no nopelniem, bet no iepazīšanās, statusa.

Pašnovērtējums. Kas jāzina?

Aiciniet skolēnus atbildēt uz jautājumiem. Skolēna ziņā ir izlemt, vai viņi var atbildēt uz šiem jautājumiem. Ja nē, skolēnam jāvērsas pie skolotāju, lai saņemtu palīdzību tēmas izpratnē.

Jautājumi:

1. Sniedziet informācijas burbuļa piemēru!
2. Argumentējiet, vai jūs piederat informācijas burbulim, vai nē!
3. Nosauciet trīs rīkus, kas palīdzēs paplašināt informācijas burbuli.
4. Nosauciet trīs problēmas, ko izraisa informācijas burbuli.

Iespējamās atbildes:

1. Uzziniet visus Latvijas un pasaules jaunumus un to novērtēšanu tikai no savas pieņemtās (*Facebook*) ziņu plūsmas.

2. Es piederu, jo uzzinu informāciju no vairākiem un vienmēr no vieniem un tiem pašiem avotiem, cenšos nekomunicēt ar cilvēkiem, kuru viedoklim nepiekrītu, nesekot cita viedokļa pārstāvju izteikumiem, strikti filtrēju savu ziņu plūsmu.

3. 1) Ir vairāki dažādi informācijas avoti.
2) Ieklausieties ne tikai viedokļos, kuriem piekrītat, bet arī tos, kuriem iebilstat.
3) Neizvairieties no diskusijām ar tiem, kas jums nepiekrīt. Mēģiniet dzirdēt un objektīvi novērtēt viņu argumentus.

4. 1) Sabiedrības sadrumstalotība - dažādu uzskatu cilvēki saskaras, nesazinās, savstarpēji neapspriež un nemeklē vienprātību.
2) Cilvēki kļūst aklī un izveido noteiktu informāciju, tā cita līdz viņiem nenonāk. Parasti viņus sasniedz zināšanas, kas apstiprina viņu pārliecību, tāpēc viņiem ir vienpusēja, virspusēja pieeja.
3) Kļūst vieglāk manipulēt ar cilvēkiem - ievirzīt viņu viedokli pozitīvā virzienā.